

Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Д.В. Поплобин. / Ставропольский государственный университет. – Ставрополь, 2012. – 26 с.

3. Соборное уложение 1649 года: Текст, комментарии / ред. кол.: В.И. Буганов, М.П. Ирошников, А.Г. Маньков (рук. авт. кол.), В.М. Панеях. – Л.: Наука, 1987. – 448 с.

4. Городовое Положение от 11 июня 1892 г. // Полное собрание законов Российской империи. Собрание 3-е. – Том XII. – № 8 708. – С. 430–456.

5. Карнаух О.Д. Органы самоуправления и правительственный надзор в начале ХХ века: историко-правовой аспект / О.Д. Карнаух // European researcher. – 2011. – № 1 (3). – С. 14–16.

6. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність / упоряд. І.О. Кресіна; відп. ред. Ю.С. Шемщченко. – 2-е вид., змін. і доп. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. – 310 с.

УДК 342.31

ГЕНЕЗА ІНСТИТУТУ «ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО» В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Куракін О.М., к. ю. н.,

професор кафедри теорії та історії держави та права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Романов М.Ю., курсант

факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу походження інституту «громадянського суспільства» в Україні. Проаналізовано окремі нормативні акти, що регламентують його функціонування, а також стан їх практичної реалізації на теренах нашої держави.

Ключові слова: взаємодія, реалізація, правосвідомість, громада, громадянське суспільство, правова держава.

Статья посвящена анализу происхождения института «гражданского общества» в Украине. Проанализированы отдельные нормативные акты, регламентирующие его функционирование, а также состояние их практической реализации на территории нашего государства.

Ключевые слова: взаимодействие, реализация, правосознание, община, гражданское общество, правовое государство.

Kurakin O.M., Romanov M.Yu. THE GENESIS OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECT

The article is devoted to analysis of origin of Institute «civil society» in Ukraine. We have analyzed some of normative acts that regulate its functioning, as well as their practical implementation on territory of our state.

Key words: cooperation, implementation, justice, society, civil society, legal state.

Постановка проблеми. Актуальність теми, полягає у тому, що стійкі трансформаційні процеси в бік демократизації суспільства та його подальшої інтеграції до європейського простору є досить поширеними в Україні. Основний Закон визначає Україну, як суверенну і незалежну, демоکратичну, соціальну, правову державу [1], а те, що належно розвинуте громадянське суспільство є ядром правової держави, лише підтверджує необхідність та своєчасність дослідження обраного напрямку.

Процес розбудови правової держави за часів євроінтеграційних перетворень ставить перед Україною ряд питань, без відповіді на які ефективність вищевказаних кроків, на нашу думку, викликає сумніви. Однією з таких проблем є розвиток громадянського суспільства в сучасних умовах.

Ступінь розробленості проблеми. Під час аналізу даної проблеми були використані досягнення юридичної науки, що містяться у розробках учених-юристів сучасності, серед яких: С.С. Алексєєв, В.Г. Гончаренко, С.О. Кириченко, Т.І. Ковальчук, К. Попер,

В.Г. Коваленко, П.М. Рабінович, Ю.М. Тодика, Ю.С. Шемщченко та ін.

Метою даного дослідження є спроба аналізу інституту громадянського суспільства в контексті його функціонування в Україні шляхом досягнення поставлених завдань, до яких слід віднести, по-перше, аналіз чинної нормативно-правової бази України, міжнародних нормативно-правових актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, по-друге, здійснення спроби оцінити якість взаємодії громадянського суспільства і держави, що запропоновані законодавцем у відповідних статтях Закону України «Про національну поліцію» та постанові Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», по-третє, проаналізувати результати соціологічних досліджень національних та міжнародних неурядових організацій у контексті оцінки діяльності громадянського суспільства в Україні, з'ясувати досконалість громадянського суспільства з огляду на євроінтеграційні прагнення вітчизняного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Весь процес розбудови в Україні правової, демократичної держави пов'язаний з постійною трансформацією змісту інституту громадянського суспільства. Спираючись на думки провідних учених та науковців, під поняттям «громадянське суспільство» ми розуміємо суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії та права [2].

Розглядаючи сучасний стан громадянського суспільства в Україні, необхідно звернути увагу на такі аспекти, як рівень розвиненості складових частин цього суспільства та рівень забезпеченості реалізації прав громадян, що пов'язані з утворенням та функціонуванням предмета дослідження.

Варто зазначити, що процес формування вказаного інституту є пріоритетним для держави, виходячи з обраного нею цивілізаційного шляху розвитку. Згідно зі статтею 15 Конституції [1] суспільне життя в Україні ґрунтуються на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності, свободі політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України. Разом із тим ст. 34 та ст. 35 [1], гарантують громадянам право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також на свободу світогляду і віросповідання. Вказані статті Основного Закону гарантують на найвищому рівні право на утворення інститутів громадянського суспільства, їх розвиток та функціонування.

Державна політика у сфері формування інститутів та організацій громадянського суспільства відображається у багатьох нормативних актах Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, один із таких документів має передбачити посилення взаємодії структурних елементів досліджуваного явища з органами публічної влади, запровадження громадянського контролю за діяльністю влади, проведення регулярних консультацій із громадськістю. Утвердження громадянського суспільства, як гарантії демократичного розвитку держави, є основною засадою внутрішньої політики держави у сфері розбудови громадянського суспільства [3].

Варто зазначити, що основним завданням об'єднань громадян згідно з чинним законодавством є здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, а також забезпечення незалежної діяльності об'єднань громадян, посилення їх впливу на прийняття суспільно важливих рішень. Разом із тим нормативна база гарантує і проведення всеукраїнського або місцевого референдуму, що є формою безпосередньої демократії і вважається найефективнішою формою реалізації державної влади в країні.

Деякі нормативні акти також визначають і коло проблем, що перешкоджають розвитку громадянського суспільства, серед яких: непрозорість, закритість та бюрократизм діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, недосконалість чинного за-

конодавства, що створює штучні бар'єри для утворення та діяльності інститутів громадянського суспільства і т. д. [4].

Варто згадати, що нормативна база, яка гарантує функціонування громадянського суспільства включає також і постанову Кабінету Міністрів України № 996 від 3 листопада 2010 року. Вона закріплює забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Пункт 7 даного нормативного акту визначає, що міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським, районним, районним у м. Києві та Севастополі державним адміністраціям необхідно вжити заходів до формування нового складу громадських рад відповідно до Типового положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації, затвердженого вказаною постановою. А отже, на визначені органи влади було покладено обов'язок забезпечити формування чи оновлення громадських рад, які за своєю суттю є громадянським суспільством.

Таким чином, наприклад, громадська рада при Міністерстві внутрішніх справ України, керуючись положенням про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України, має широкий перелік прав та завдань, серед яких слід виділити, зокрема, право подавати у МВС обов'язкові для розгляду пропозиції щодо підготовки проектів нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, а також удосконалення роботи МВС [5].

Використовуючи емпіричні дослідження, що відображають ефективність виконання даного акту на рівні не тільки міністерств, а і інших органів виконавчої влади, слід зазначити, що приблизно через рік було сформовано 566 із 608 необхідних громадських рад (93% від загальної кількості), а саме: 9, тобто 56%, громадських рад на рівні міністерств; 28, тобто 45%, громадських рад на рівні центральних органів виконавчої влади; 27, тобто 100%, громадських рад на рівні обласних державних адміністрацій; 487, тобто 99,6%, громадських рад на рівні районних держадміністрацій; 14, тобто 100%, громадських рад на рівні районних держадміністрацій у містах Києві та Севастополі [6].

Що стосується ситуації станом на сьогодення, то згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи органів центральної виконавчої влади» від 10 вересня 2014 р. № 442 в структуру центральних органів виконавчої влади входять 17 міністерств та 47 інших центральних органів виконавчої влади (комітети, інспекції, служби, агентства і т. д.) [7]. Разом із тим перелік та контактні дані громадських рад станом на 2015 рік, що викладені на урядовому веб-порталі «Громадянське суспільство і влада», налічують 14 із 17 громадських рад при

міністерствах та 34 із 47 рад при інших центральних органах виконавчої влади) [8].

Отже, виходячи з даних статистики, ми можемо констатувати той факт, що функціонування громадянського суспільства в Україні хоч нормативно і регламентоване, проте питання практичної реалізації затверджених положень все ще стоїть гостро. Слід зазначити, що не тільки прийняття нормативних актів, а й їх належне виконання грає найбільш важливу роль у розбудові громадянського суспільства.

Незважаючи на високу якість вітчизняного законодавства, сьогодні Україні необхідно пройти ще тривалий і складний шлях формування інститутів (структур) громадянського суспільства. Так, результати дослідження «Nations in Transit», яке проводить міжнародна неурядова організація Freedom House (оцінювання відбувається за семибалльною шкалою, де сім – це найгірший показник, а один – найкращий) свідчать, що рівень сформованості громадянського суспільства в Україні погіршується від 4,50 бала у 2005 р. до 4,93 бала у 2014 р. При цьому міжнародна спільнота акцентує увагу на потребі його значного вдосконалення [9].

Щодо контрольної діяльності інституту громадянського суспільства, то найбільш яскравим прикладом буде взаємодія його інститутів і органів з підрозділами міліції та поліції, що знаходяться на сьогоднішній день у стані реформування, найбільш доцільно слід акцентувати увагу на контролі громадянським суспільством української поліції. У чинному Законі України «Про національну поліцію» від 2 липня 2015 р [10] описані форми взаємодії поліції із інститутами громадянського суспільства, такі як звіт про поліцейську діяльність, що презентується раз на рік керівником поліції чи керівниками територіальних органів поліції на офіційному веб-порталі органу поліції і має в собі містити аналіз ситуації злочинності, які заходи були застосовані до боротьби зі злочинністю та їх результати [10].

Дана форма взаємодії поліції з громадськістю дає змогу громадянам контролювати діяльність поліції, та на підставі аналізу статистики минулых років і сьогодення робити висновки про результивність роботи.

Ще одним важливим пунктом у Законі виступає резолюція недовіри керівникам поліції, що полягає у праві обласних, районних і міських рад на підставі оцінки діяльності органу поліції на відповідній території своїм рішенням прийняти резолюцію недовіри керівнику поліції, що є підставою його звільнення з посади.

Ми вважаємо доцільним акцентувати увагу на тому, що дана форма взаємодії є найбільш ефективним важелем впливу на територіальні органи поліції загалом та її керівників зокрема. Процес винесення резолюції недовіри хоч і має свої нюанси, що полягають у дотриманні належної юридичної процедури, регламентованої законом, але все ж у разі залишення на посаді керівника, щодо якого було винесене таке рішення, депутати ради мають право повторно прийняти відповідне рішення, що вдруге є обов'язковим до виконання керівником поліції, що уповноважений призначати та звільнити осіб на цю посаду.

Також варто зазначити, що не лише у формі контролю громадянське суспільство взаємодіє з громадськістю, а й у спільніх проектах. Такі спільні проекти з громадськістю передбачені ст. 89 Закону України «Про національну поліцію» і полягають у тому, що поліція взаємодіє з громадськістю у сфері підготовки та виконання спільніх проектів, метою яких є задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання завдань, покладених на поліцію.

Але зважаючи на те, що дані положення для національного законодавства нашої країни є новими, як і сам Закон у цілому, слід акцентувати увагу на тому, що питання порядку підготовки та реалізації вказаних проектів, а також фінансування та контроль за їх виконанням все ще не вирішено. Норма чітко регламентує таку форму взаємодії, але на нашу думку дане питання варто врегульовувати відомчим нормативно-правовим актом, що встановив би конкретну процедуру реалізації даного положення і надав правовий захист як працівникам поліції, так і суб'єктам громадянського суспільства у сфері створення спільніх проектів.

Висновок. Отже, на підставі проаналізованих нормативно-правових актів, спираючись на загально прийняте поняття громадянського суспільства, ряд нормативних актів, що регламентують його функціонування на території України, а також даних статистики та результатів соціологічного дослідження, проведених національними та міжнародними неурядовими організаціями, ми дійшли висновку, що процес розбудови громадянського суспільства в Україні гальмує або якість нормативно-правових актів, або рівень виконання регламентованих положень органами державної влади. Як засвідчують проаналізовані джерела, діяльність громадянського суспільства в Україні регламентується великою кількістю нормативно-правових актів належної якості, але механізм реалізації регламентованих Законом положень не сформований належним чином і потребує удосконалення. Тому на підставі отриманих даних слід констатувати, що проблема полягає у рівні виконання належно сформованої нормативної бази, адже механізм реалізації даних прав у ряді випадків взагалі не передбачений.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 2-го скликання від 28.06.1996 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Шемшученко Ю.С. Громадянське суспільство / Ю.С. Шемшученко // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [ред-кол.: Ю.С. Шемшученко та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А–Г. – 146 с.
3. Закон України про засади внутрішньої і зовнішньої політики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
4. Про стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації : Указ Президента України від 24. 03. 2012 р. – 1 с.
5. Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/861494>.

6. Громадські ради в цифрах: загальнонаціональний звіт із моніторингу формування громадських рад при центральних та місцевих органах виконавчої влади / УНЦПД. – К. : Агентство «Україна», 2011. – 4 с.

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-p>.

8. Урядовий сайт «Громадянське суспільство і влада». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/actual_1st/846.

9. Nations in Transit. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org>.

10. Закон України «Про національну поліцію» від 2 липня 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

УДК 34.01

СОЦІАЛЬНИЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИЙ АСПЕКТИ В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Куракін О.М., к. ю. н.,
доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Автор статті переконаний, що психологічні проблеми механізму правового регулювання мають займати одне з центральних місць у дослідженнях функціонування та дії права. Однак існує думка про неадекватність психологічного підходу до вивчення правової дійсності.

У дослідженні правового регулювання необхідно враховувати невідповідність у підходах правової та психологічної наук до моделювання правової дійсності, що долається максимальним наближенням змісту правових понять (моделей) до реальної правової дійсності.

Ключові слова: механізм правового регулювання, психологія, поведінка, свідомість, правопорядок.

Автор статьи уверен, что психологические проблемы механизма правового регулирования должны занимать одно из центральных мест в исследованиях функционирования и действия права. Однако существует мнение о неадекватности психологического подхода к изучению правовой действительности.

В исследовании правового регулирования необходимо учитывать несоответствие в подходах правовой и психологической наук к моделированию правовой действительности, что преодолевается максимальным сближением содержания правовых понятий (моделей) к реальной правовой действительности.

Ключевые слова: механизм правового регулирования, психология, поведение, сознание, правопорядок.

Kurakin O.M. SOCIAL AND INDIVIDUAL ASPECTS IN MECHANISM OF LEGAL REGULATION

The author is confident that psychological problems of mechanism of legal regulation should deal with one of central research function and operation of law. However, there is a view of inadequacy of psychological approach to study of legal reality.

In a study of legal regulation must be considered a mismatch in approach of legal and psychological sciences to modeling legal reality that overcomes maximum content of convergence of legal understanding (models) to actual legal reality.

Key words: legal regulation mechanism, psychology, behavior, consciousness, rule of law.

Постановка проблеми. Право, законодавство, правова система орієнтовані в цілому на регулювання соціальних процесів, організацію життя суспільства в рамках існуючих суспільних відносин. Правовий вплив стає можливим тільки в силу того, що функціонування соціальних структур, будь-які соціальні процеси мають своїм змістом цілеспрямовану діяльність і спілкування людей. Тому соціальний ефект і сама можливість здійснення правового регулювання залежить не тільки від характеру правового впливу, але також від здатності і бажання людей свідомо сприймати і засвоювати його, будувати відповідно з ним свої вчинки і взаємини. Реалізація правових норм, їх дія здійснюються в діяльності, поведінці людей. Людський фактор є одним із визначальних у механізмі правового регулювання, тому без урахування та знання механізмів взаємодії людей і навколошнього середовища не обійтися.

Особа включається в процес правового регулювання незалежно від характеру регу-

льованих суспільних відносин (економічних, соціально-політичних, соціально-правових та ін.), тільки в поведінці людини, у взаєминах та взаємодії з іншими людьми об'єктивуються, стають реальністю правові розпорядження.

Ступінь розробленості проблеми. Підкреслюючи важливість цього механізму, Е.А. Лукашева пише: «Встановлення системи гарантій не забезпечує автоматичного забезпечення прав, свобод, їх реалізації. У цьому процесі важлива роль належить соціально-психологічному механізму, який виступає в якості регулятора поведінки суб'єкта, його діяльності» [1, с. 72]. Наукове осмислення взаємодії осіб із об'єктивною дійсністю не можливе без розкриття психологічних закономірностей, механізмів детермінуючого впливу соціальних чинників.

Розглядаючи цей механізм у межах правозастосування, В.В. Лазарев підкреслює особливе значення людських потреб, виділяючи в детермінації правозастосування зовнішні та